

Referat fra KISP-møte 16. september 2022 (ikke endelig godkjent)

Kirkens hus, Oslo

Til stede fra KISP:

Ragnhild Mestad (leder), Robert Mood, Sofie Nordvik, Mathias Slettholm, Kåre Eriksen (ikke sak 15/22 og 16/22), Pål Kristian Balstad (ikke sak 11/22-13/22), Per Bondevik (ikke sak 14/22-17/22), Elin Finnseth Sæverås (observatør fra NKR)

Forfall:

Ina Libak, Lovisa Mienna Sjøberg

Til stede fra sekretariatet:

Guro Almås (referent), Wenche Fladen Nervold (sak 13/22) og Per Ivar Våje (sak 13/22)

KISP 11/22: Godkjenning av innkalling og dagsorden

Vedtak:

Innkalling og dagsorden ble godkjent.

KISP 12/22 Godkjenning av protokoll fra KISP 21. april 2022

Vedtak:

Protokollen ble godkjent.

KISP 13/22: Ulikhet og overforbruk: Hva kan kirkene gjøre?

Saksordfører: Per Bondevik

Sofie Nordvik innledet om KFUK-KFUM Global sitt arbeid med temaet.

Vedtak:

KISP ber sekretariatet legge frem et forslag til notat om dette temaet til behandling i KISP 9. desember.

Notatet skal inneholde vurderinger rundt:

- Forslag om en årlig **sørgedag knyttet til «Jordens overforbruksdag»**, den dagen da årets kvote av fornybare ressurser er brukt opp. Dagen bør inneholde et politisk budskap og handlingsalternativ.¹
- **Å fremme forslag om MVA på ombruk, gjenbruk og reparasjon.**
- **Muligheter for en medlems-survey** med noen få sentrale spørsmål rundt forbruk, f.eks. en gang årlig.

KISP ønsker deltakelse fra Kirkerådets kommunikasjonsavdeling på denne saken i desember-møtet.

Momenter fra innledningen:

Strøm:

Det som trekker mest strøm, er det ekstreme overforbruket, som sakspapirenes artikkel fra Nature Communications viser. Vi må se verdien av strøm, det er ikke en evig ressurs. Hvis det bare er penger som bestemmer, er det kanskje bitcoin som vinner. Strøm kan skape ulikhet, og strømmangel blir verre av at det er stor ulikhet.

Areal:

Blir bare behandlet på kommunenivå. «Vi må ha litt urørt natur, men ikke akkurat i vår kommune». Overordnet forvaltning av areal er avgjørende.

Hvis bærekraftsmålene hadde styrt oss, hadde vi fått til både å verne liv på land og bekjempe ulikhet.

Mat: påminnelse om hvordan vi kan produsere masse søppel. Bomullsplantasjer i Sør, soyaplantasjen, ender opp i kyrne i så stort fjøs som mulig, kyr som aldri er ute, mest mulig kjøtt, mer søppel, mer utslipp..

Stille spørsmål ved handelsavtalen med Brasil

Gjøre noe med subsidieordningene i vårt landbruk, 98 prosent av subsidiene går til konvensjonelt landbruk. En subsidie er noe vi må bruke spesifikt, det er noe vi har for å styre. I landbruket finnes det mange virkemidler vi kan bruke om vi vil.

Biologisk avfall inn i jordbruket -fange mer karbon. Dyr på jordet, fange mer karbon. Landbruk i mindre skala, færre dyr, er en del av klimaløsningen. Litt dyrere kjøtt i butikken, da har vi ikke råd til å kaste så mye som vi gjør i dag. Mindre forbruk, mindre avskoging. Det er en utfordring, men også en løsning.

Varer:

Klær, elektronikk: Vi trenger mer bevissthet: Vi utnytter arbeidskraft i det globale Sør, for så å kaste mer varer til slutt. Mest å vinne -færre t-skjorter, litt dyrere, gode arbeidsforhold og mindre utslipp.

Åpenhetsloven: Fortsatt en vei å gå for ordentlig info om produksjon, men vi har en vei inn, loven gir litt makt til forbrukerne, og bedriftene må rapportere på MR-brudd.

Flere og flere bedrifter starter opp med nullvekstvisjon.

Nasjonalt: Litt mindre moms: skredderen ansette en til, reparere mer klær.

---

¹ Kommentar fra referenten: Jordens overforbruksdag har de siste 10 årene falt i første halvdel av august og slutten av juli (2022: 28. juli)

Hvis vi kan subsidiere oljeleting gjennom leterefusjonsordningen, har vi også råd til å subsidiere reparasjon av klær.

Flommer blir dyrt. Tar tak i illusjonen om at effektivitet og vekst vil redde oss ut av alle situasjoner. Vekst er ikke et godt mål til å løse bærekraftsmålene. Ta et steg tilbake, slipper å gå gjennom alle sakene, og gi plaster på såret.

KFUK-KFUM Globals metode:

Grupper lokalt og på folkehøyskoler gjør ting som å lage byttemarked, og har samtaler om politiske virkemidler. Samtaler skal føre til påvirkning, de må ut av rommet. Alt opplysningsarbeid må ha med et handlingsalternativ. Når jeg snakker til en folkehøyskole eller en lokal gruppe, har jeg alltid med meg kontakt til en lokalpolitiker, en høring e.l.l. Politikere er glade for å se «ekte mennesker» / ungdommer.

Representanter for lokalgrupper velges inn til styret i KM Global og er med å beslutte politikken til KM Global. Vi sender disse folkene i møter med myndighetene, til dialog med EU-kommisjonen.

Første steg til å ønske seg mer tog er å prøve å ta nattog -få en erfaring av å gjøre noe klimavennlig, at det går an. «Vi tar tog -og alle burde ta tog» -Vi er på klimalaget, folk får en identitet, og får lyst til å gjøre mye mer. Tror dette er lett å få til i kirken, men vi må huske å ha med det politiske. Ta tog, og sende et brev om at det er krise at togtilbudet er så dårlig/dyrt etc.

Momenter fra samtalen i KISP:

- **Måtehold** bør være en grunnpilar i kirken, enten det gjelder mat, alkohol eller forbruk generelt. Men må ha en balanse mellom måteholdsdyden og det strukturelle.
- Kan vi foreslå en **matkastelov for kirken**? Kirkerådet kan ikke lage en lov for lokalkirkene, men desto viktigere å inspirere og tilby virkemidler som gjør det lettere å kaste mindre. Det lages en **veileder for mat** nå som del av handlingsplan for Kirkemøtesaken om miljø fra 2021.
- Noen land har fremmet **Brutto nasjonal livskvalitet**.
- Kirkens tradisjoner med **spiritualitet og refleksjon** er en merverdi som kirkene kan bidra med, særlig viktig i en tid som nå, når ting kan oppleves litt overveldende.
- **Mange trenger kirken for å orke å stå i en kamp for endring**. Dette behovet har kanskje blitt sterkere enn tidligere.
- Bør kirken ha noen meninger om en overordnet **aktøranalyse**, hvor man f.eks. vil se at Russland sitter på mye av ressursene som vi trenger for det grønne skiftet. Hvilke muligheter byr seg, hvordan kan kirken være en konstruktiv aktør?
- KM-vedtaket prøver å pushe et større **samspill mellom Dnk og organisasjonene**, det er viktig. Ikke bare enveis. Fins mange initiativ som ikke snakker sammen.
- Hvordan kan **kirkene være med å mobilisere**, på nasjonalt nivå. Vi trenger medlemmene våre med på laget som push for å bidra til politisk endring. Press fra en større bevegelse som kirkens medlemmer er.
- **Gjenbruksbutikkene er en interessant alliert for kirken**, med 2500 frivillige bare i NMS Gjenbruk (disse er i hovedsak Dnk-medlemmer), og noe tilsvarende i NLM. Noen av gjenbruksbutikkene vil starte med reparasjon, og kan være interessert i å **fremme MVA-fritak på reparasjon**.

- NMS har fått gjennomslag for MVA-fritak på gjenbruksbutikker og gjenbrukslys (ca. 15 år siden). Betingelsen er at det som selges er gitt som gaver, og at kun frivillig arbeidskraft brukes. Nå jobber de med redesign av klær, ønsker å selge det.
- **Felleskap** er et grunnleggende budskap for kirkene. Ta felleskapets beste som utgangspunkt, og felleskapet er mye større enn lokalsamfunn. Koble seg på mer i kommunepolitikken?
- AU har ønsket å få politikerne i tale, **skape trygge rom for den reelle politiske debatten**, den offentlige politiske debatten har gått i en retning som ikke lenger løser noe.
- Hvordan kan en gi alle som går i kirken ett eller annet handlingsalternativ for å reagere på den store dissonansen som man opplever. **Legge til rette for at medlemmene kan spille inn**, hvilke valg som ikke går an å ta, hva som er for dyrt eller for utilgjengelig. Hvordan kan kirken i toppen samhandle med massene.
- **Lobbyverktøykasse for menigheter** for arbeid opp mot kommunen bl.a. Ta utgangspunkt i ressurser som finnes, men skreddersy for menigheter.
- Hjelp kommunene å ta gode valg i energibruk -synliggjøre paradoks, er det strømkrise eller er det subsidiering av bitcoin?
- Når KFUK-KFUM Global uttaler seg, svarer på en høring el.l., sender de ofte noen punkter til lokallag for at de kan spille inn. Kan man i større grad gjøre det **fra Kirkerådet til grønne utvalg** osv?
- Handlingsplanen for Kirkemøtesaken Mer himmel på en truet jord (2021) inneholder blant annet en **ny veileder for mat**, som skal sendes alle menigheter, samt **reisepolicy** for Kirkerådet og bispedømmer.
- **Bærekraft i kirkebygg** er et annet viktig punkt i handlingsplanen for Mer himmel på en truet jord. Her kommer også risiko for menneskerettigheter i leverandørkjedene inn. Kirkerådet kan ikke komme med påbud overfor fellesrådene, men dette er på dagsorden mange steder allerede, og vi må bidra til å øke kompetanse og fokus på det. Biskopene har også en viktig rolle her.
- The Climate Coalition tar utgangspunkt i hva folk er glad i, og tilbyr handlingsalternativ ut fra det. Skrive brev til politikere. Jobber fra et **kjærlighets-utgangspunkt**. «Det man er glad i vil man beskytte».
- Ta på alvor de som sitter i ulike tillitsverv i kirken, gi de mulighet til å koble seg på og spille inn til politiske prosesser på relevante tema. Fore eksempel **ungdomsrådene** i bispedømmene.
- Det som trengs i Den norske kirke på disse temaene er **voksenopplæring**, ofte skyver vi barn og unge foran oss. Vi voksne må ta ansvar.
- Kirken må **ta tilbake rebellspråket**, inspirert av han som er utgangspunktet for vår religion. Uttalelsene fra KV viser at vi trenger en fornyelse av språket for å tale til folk, inspirere.
- Bobling i Some rundt dronning Elisabeths begravelse, trigge et **oppgjør med kolonimakttenkningen**, dette er en god mulighet.
- Koble oss på **miljø som jobber med sirkulærøkonomi** (eks. globale nettverk som Oslo er med i), og med tiltak som fremmer reparasjon og gjenbruk, som f.eks. momsrefusjon på reparasjon
- Smultringmodellen (Doughnut economics) er en fruktbar og mer konkret tilnærming til bærekraftsmålene. Vi må **tette midten av smultringen** (de sosiale målene). Hvis det funker, og arbeidere får ordentlig betalt, vil varer bli dyrere, som vil gi mindre klimautslipp.
- Omfordeling av arbeidsplasser
- Å snakke om overforbruk kan lett oppfattes moralistisk. Men hvis vi mener **at alle er like mye verd, får det radikale konsekvenser**. Dette må vi våge å snakke om. Hva er rettferdig, hva betyr det for oss, og hva kan vi gjøre med det.

- Ta eierskap til saklige analyser om f. eks. ulikhet, og Norge som krigsprofitør. Kirken kan ha tydelig stemme her.
- Mye av det vi snakker om handler om kommunikasjon -vi trenger en strategi for **kommunikasjon** på disse temaene.
- Vi kan komme med uttalelser, men **gode spørsmål** kan også være effektivt.
- Bruke SIFO-undersøkelsen i arbeidet med forbruk.

KISP 14/22: Krigen i Ukraina: Hvor går Europa?

Informasjons- og diskusjonssak -ingen vedtak.

Innledninger ved Palle Ydstebø, Krigsskolen og Olav Fykse Tveit, biskopenes preses

Samtale i KISP med de to innlederne.

KISP 15/22: Oppdatering fra Kirkenes Verdensråds generalforsamling i Karlsruhe

Beate Fagerli, teologisk seniorrådgiver, innledet til samtale.

De fire «Public Statements» fra generalforsamlingen inneholder mye KISP-relevant stoff som trengs å arbeide videre med.

Vedtak:

KISP gir Robert, med hjelp av Guro, i oppdrag å formulere et sammendrag av Public Statements for oversendelse til MKR.

Momenter fra diskusjonen:

- Luthersk identitet må avkoloniseres
- Hvem definerer kolonialisme, hvem har definisjonsmakten på hvordan vi forstår konflikten
- Uttalelsene gir grunnlag for å pushe Norge på signering av forbudstraktaten mot atomvåpen. Kan kobles på Ukraina.
- Uttalelsen The Living Planet tar opp reparasjon for tap og skade (loss and damage). Norge motarbeider dette, her trengs det mye push.
- Vi bør utfordre Norge på å være tydelig på sivilsamfunnets plass i klimaforhandlingene i Egypt (og at Norge bør utfordre FN på dette)
- The Living Planet tar også til orde mot ny fossilutvinning -hvis vi skal ta det på alvor går vi imot nye oljefelt i Norge, som Wisting-feltet
- Fortsette å snakke om apartheid
- Uttalelsene har en tydelig tråd som sier Fra ord til handling. Vi har et ansvar -nå handler det om rettferdighet.

